

De tocht van Jozef en Maria naar Ouderkerk aan de Amstel

door *Lida Ruitinga, voormalig conservator Collectie Kaarten & Atlassen, Universiteitsbibliotheek VU en momenteel Conservator Religieus Erfgoed Protestantse Gemeente Amstelveen-Buitenveldert.*

Dit artikel gaat over twee beelden van Jozef en Maria die momenteel gehuisvest zijn in de rooms-katholieke St. Urbanuskerk in Ouderkerk aan de Amstel. Waar komen ze vandaan? En welke tocht hebben ze afgelegd om in Ouderkerk terecht te komen?

Herkomst

Het is niet meer na te gaan sinds wanneer de beelden in de bibliotheek van de VU zijn terechtgekomen. Ik vermoed ergens in de 70er jaren. Van een collega begreep ik dat de beelden afkomstig waren uit een kerk in Amsterdam. Mogelijkerwijs was dit de St. Ignatiuskerk oftewel De Zaaier aan de Rozengracht in Amsterdam. Er is geen bewijs. Toen een nieuw onderkomen gezocht werd voor de beelden heb ik gesuggereerd om de beelden aan de St. Urbanuskerk in Bovenkerk aan te bieden.

Bovenkerk, St. Urbanus

Op 15 november 2007 kwam het bericht dat het parochiebestuur positief stond tegenover het aanbod van de beelden. Vanaf dat moment kon de verhuizing voorbereid worden. Deze vond plaats op 23 januari 2008. In dekens ingepakt werden de beelden in de verhuishagen gezet op weg naar Bovenkerk. Maria en Jozef leken hun bestemming te hebben gevonden. Althans, dat dacht ik. Jaren later, werden velen opgeschrikt door een brand die uitgebroken was in de Urbanuskerk op 15 september 2018. Ik vroeg me af hoe de beelden eraan toe waren en ging hier op zeker moment naar informeren bij de Stichting Vrienden van de Bovenkerkse Urbanus.

Amstelveen, Heilige Geestkerk

Mij werd bericht dat in 2016 een herinrichting van de Bovenkerkse kerk had plaatsgevonden, waardoor de beelden overcompleet waren geworden. De beelden zijn toen overgebracht naar de Heilige Geestkerk aan de Haagbeuklaan te Amstelveen. Bij de fusie van beide kerken is een Mariabeeld van de Heilige Geestkerk geplaatst in de Urbanus in Bovenkerk, maar Maria en Jozef keerden niet terug. Voor mij was het een opluchting dat de beelden bij de brand gespaard waren gebleven.

Ouderkerk aan de Amstel, St. Urbanus

De Heilige Geestkerk is echter in 2017 gesloten. Wederom moest een nieuwe bestemming gezocht worden. Pastor Brussee vertelde me dat hij de beelden in een hoekje van de Heilige Geestkerk zag staan en stelde voor ze over te brengen naar de St Urbanus in Ouderkerk. En zo geschiedde. Jozef kwam terecht in het torenportaal van de kerk en Maria staat in haar eigen kapel 'Maria ad Amstel' zoals staat aangegeven op een bordje bij de toegang van de kapel. Wie vanuit het dorp het bruggetje over de Bullewijk oversteekt, ziet de deur van de Mariakapel vaak openstaan.

Om wat voor beelden gaat het?

De beelden van Jozef en Maria zijn niet exact te dateren. Een inventarisatie van het Catharijneconvent uit 2023 dateert het Jozefbeeld uit de periode ca 1850-1900 en het Mariabeeld uit de periode ca 1880-1905. Bij de inventarisatie was echter niet bekend dat beide beelden eenzelfde herkomst hadden.

De rooms-katholieke kerk kent een rijke traditie aan beelden die gemaakt zijn van allerlei materialen. Hoewel in de 19^e eeuw veel heiligenbeelden van gips gemaakt zijn, hebben we hier te maken met houten beelden. Waarschijnlijk zijn ze niet massief, maar hol vanbinnen.

Hoe zien de beelden er uit?

Het ene beeld is een zittende Maria met het Kind op schoot met een afmeting van 140 cm hoogte, een breedte van 85 cm en een diepte van 55,5 cm. Het andere beeld is een zittende Jozef met staand Kind met een hoogte van 135 cm, een breedte van 80 cm en een diepte van 57,7 cm. Het gaat om houten, polychrome beelden.

Wat zien we en wat wordt er gesuggereerd als we naar de beelden kijken?

Jozef zit op een houten bank. Maria zit op een luxer bankje dat zodanig beschilderd is dat een bekleding met rood leer wordt gesuggereerd.

De kleding van de beelden is klassiek. Jozef - met baard - draagt een bruin onderkleed aan de hals afgezet met een goudkleurige bies gedecoreerd met 'halfedelstenen' van glassteen (deels ontbrekend) en een goudbruine mantel met groene binnenkant en gedecoreerde onderrand. Hij heeft goudkleurige schoenen aan. Jozef houdt met beide handen het kind vast bij de schouders. Het Kind heeft een tot de – blote – voeten reikend wit gewaad aan. De rechterhand maakt het spreekgebaar, de linkerhand houdt een werelddbol vast. Waarschijnlijk heeft bovenaan de bol een klein kruisje gezeten. De glasstenen op de kraag en de werelddbol ontbreken voor een deel.

Maria draagt een lichtbruin onderkleed met eveneens een kraag afgezet met 'edelstenen'. Er overheen draagt ze een blauwe mantel die aan de randen in goud gedecoreerd is. Bij de linkerarm is een klein stukje van de binnenkant van de mantel te zien, die roodbruin van kleur is. Over haar hoofd draagt ze een witte sluier met een goudkleurige rand die bedekt wordt door een goudkleurige kroon, ooit ook voorzien van glasstenen. Maria heeft goudkleurig schoeisel. De linkervoet staat op een voetenbankje. Het Kind dat op haar linker knie zit heeft een goudkleurig onderkleed en een blauw bovenkleed met een eenvoudige goudkleurige decoratieve rand. Een deel van een bloot voetje steekt onder de kleding van het kind uit. Het Kind maakt met de rechterhand het spreekgebaar en houdt in de linkerhand een blauwe werelddbol vast. Ook hier ontbreekt het kruisje bovenop en de meeste glasstenen. In de periode dat de beelden op de VU waren, werd één kruisje van de rijksappel los bewaard. Helaas is dat later zoekgeraakt.

Staat van de beelden

In de loop van de tijd hebben de beelden wel schade opgelopen. Aan de hand van foto's die ik in 2008 en 2019 gemaakt heb en de huidige staat is het hier en daar mogelijk details te vergelijken. Op de VU zijn er geen restauraties uitgevoerd. In Ouderkerk is het Mariabeeld gerestaureerd. Het Jozefbeeld is daar geplaatst zoals het uit Amstelveen kwam. Bij beide beelden zijn barstjes in de verflagen te zien, hier en daar scheuren in het hout en wormgaatjes. *Jozef*: te zien is dat het beeld een keer overschilderd is, maar vooral opvallend is de afgebroken middelvinger en pink van het Kind. Dit was echter ook al het geval toen de beelden nog op de VU stonden.

Maria: in 2023 zijn duim en wijsvinger van de rechterhand van Maria door vandalen afgebroken.

Dit is provisorisch gerepareerd. De duim was ook op de VU al beschadigd.

Dan het Kind bij Maria. Kijken we nu naar de rechterhand, dan zien we dat de in 2023 afgebroken wijs- en middelvinger gerepareerd zijn. Een foto uit 2019 toont de nog ongeschonden vingers, hoewel de wijsvinger iets van een oude restauratie laat zien. Kijken we naar de linkerhand van het Kind, dan zien we een oude restauratie op de wijsvinger en onder de nagel van de duim. Dit is ook te zien op foto's van 2019. Mogelijk was dit ook in de VU-periode al zo.

Verder is helaas links onderaan de sokkel brandschade ontstaan.

Het is mij niet bekend of er een restauratie heeft plaats gevonden toen het beeld in Bovenkerk was.

Einde verhaal?

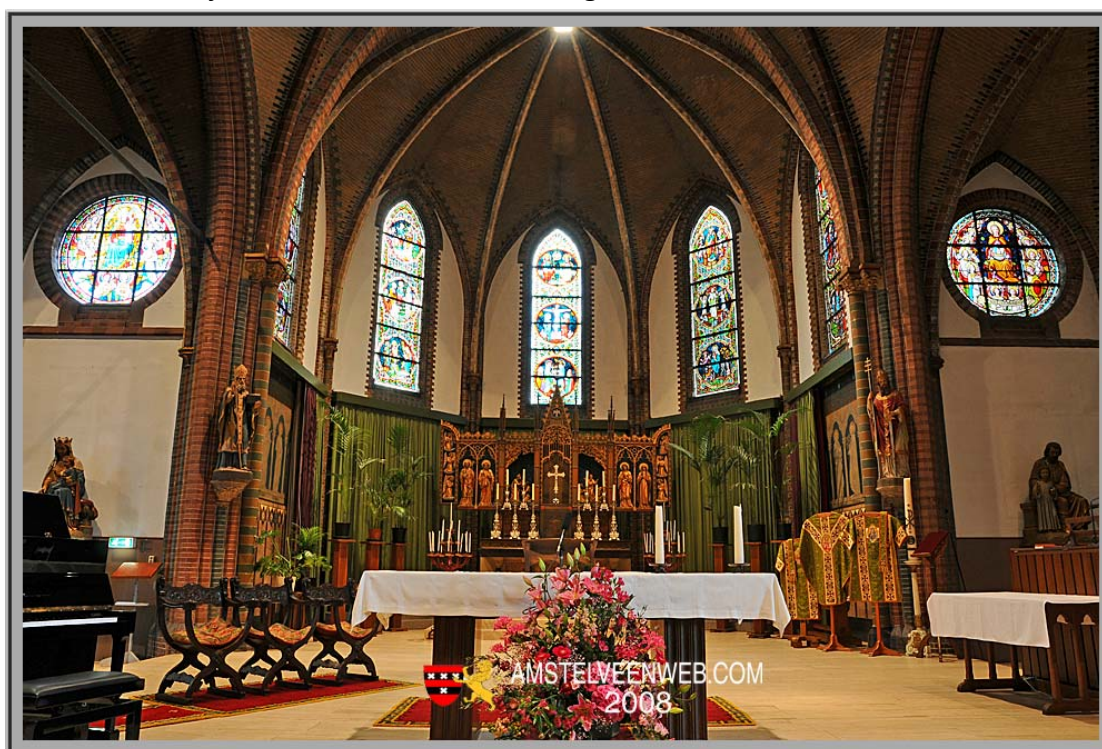
Nee, want Jozef en Maria zullen wederom hun tocht moeten voortzetten, nu de kerk in Ouderkerk verkocht gaat worden. Hopelijk zal opnieuw een goede bestemming gevonden worden.

2008 Vrije Universiteit. Jozef en Maria klaar voor transport.

2008 Bordes Vrije Universiteit. De verhuishwagen in.

2008 St.Urbanuskerk, Bovenkerk. Jozef staat uiterst rechts en Maria uiterst links. Bron: Amstelveenweb.com.

Mariakapel van de St. Urbanuskerk in Ouderkerk.

Mariakapel. 2019.

St.Urbanuskerk Ouderkerk. 2019.

De afgebroken middelvinger van het Kind is duidelijk te zien.

2023 Hand van Maria. Een oogje in het blauwe kleed voor bevestiging van scepter.

2019 Ongeschonden vingers

2023

2019 Oude restauratie bij de duim.

2023